

ŚWIĘTY
BĄZYLI WIELKI

WIELCY LUDZIE KOŚCIOŁA

Komitet redakcyjny

| prof. dr hab. Henryk Pietras SJ
Jarosław Naliwajko SJ

Polecamy:

ks. Mirosław Paciuszkiewicz SJ: ANDRZEJ BOBOLA
Dariusz Kowalczyk SJ: KARL RAHNER
Tadeusz Sierotowicz: MIKOŁAJ KOPERNIK
ks. Waldemar Turek: TERTULIAN
Marek Ingłot SJ: JAKUB WUJEK
Marek Ingłot SJ: KAROL ANTONIEWICZ
Sławomir Bralewski: KONSTANTYN WIELKI
Henryk Pietras SJ: ORYGENES
Tadeusz Zychiewicz: IGNACY LOYOLA
Anna Pener: JAN HUS
Marek Sokółowski SJ: KLAUDIUSZ LA COLOMBIÈRE
Anna Pobóg-Lenartowicz: ŚWIĘTY WOJCIECH
Stanisław A. Sroka: KRÓLOWA JADWIGA
Zdzisław Kijas OFMConv.: ŚWIĘTY BONAWENTURA
Piotr Kostyła: KATARZYNA SIENIĘSKA
Jerzy Wolak: HENRYK VIII
Krzysztof Homa SJ: SZAWEL Z TARSU
Teresa Wolańska: JUSTYNIAN WIELKI
Stanisław Grzybowski: JAN DŁUGOSZ
Jakub Górczyca SJ: EDYTA STEIN
ks. Kazimierz Panus: ŚW. MARCIN Z TOURS
Waldemar Cerań: TEODOZJUSZ WIELKI
ks. Antoni Żurek: CEZARY Z ARLES
Mikołaj Olszewski: TOMASZ Z AKWINU
ks. Tomasz Jelonek: ŚWIĘTY HIERONIM
Tadeusz Sierotowicz: GALILEUSZ
ks. Jerzy Pałucki: AMBROZY Z MEDIOLANU
ks. Arkadiusz Noconi: JAN KASJAN
Henryk Paprocki: FOCJUSZ
Stanisław Grzybowski: MARCIN LUTER
Marek Wójtowicz SJ: HENRI DE LUBAC
Tomasz Dąbek OSB: ŚW. BENEDYKT Z NURSJI
Andrzej Zajac OFMConv.: ŚWIĘTY FRANCISZEK
Stanisław Ziemiński SJ: SJAREZ
ks. Kazimierz Panus: ŚWIĘTY PATRYK
Antoni Kiełbasa SDS: JADWIGA ŚLĄSKA
ks. Jarosław Słós: JAKUB Z PARADYZA
Czesław Drzątek SJ: JAN BEZYM
Wiesław Szymona OP: MISTRZ ECKHART
Janusz Smółucha: GIROLAMO SAVONAROLA
Jan Andrzej Spież OP: ŚWIĘTY DOMINIK
ks. Kazimierz Panus: HENRYK LACORDAIRE

Zygmunt Kowalczyk: KARDYNAŁ M. H. LEDÓCHOWSKI
ks. Eligiusz Piotrowski: HANS URS VON BALTHASAR
ks. Jan Kracik: GRZEGORZ VII
Michał Rożek: ŚWIĘTY BRAT ALBERT
ks. Kazimierz Panus: ŚWIĘTA KINGA
Wiesław Dawidowski OSA: ŚWIĘTY AUGUSTYN
Krzysztof Rafał Prokop: WINCENTY KADEŁUBEK
ks. Kazimierz Panus: ŚW. LEON WIELKI
Stanisław Cieslak SJ: ŚW. FRANCISZEK KSAWERY
ks. Kazimierz Panus: ŚWIĘTY JAN VIANNEY
Andrzej Nawrocki: PELAGIUSZ
ks. Kazimierz Panus: ŚW. FRANCISZEK SALEZY
Zbigniew Kadłubek: ŚW. PIOTR DAMIANI
ks. Andrzej Witko: ŚWIĘTA FAUSTYNA
Andrzej Bobuchowski: JAN SARKANDER
ks. Kazimierz Panus: BŁ. ANIELA SALAWA
ks. Norbert Widok: GRZEGORZ Z NAZJANU
ks. Kazimierz Panus: PIOTR SKARGA
Jan Popłatek SJ: ŚW. MELCHIOR GRODZIECKI
Andrzej Bobuchowski: JAN NEPOMUCEN
ks. Antoni Żurek: STANISŁAW ZE SZCZEPANOWA
ks. Kazimierz Panus: ŚWIĘTA ELŻBIETA
Jan Andrzej Spież OP: ŚWIĘTY WACŁAW
Tatiana Krynicka: IZYDOR Z SEWILLI
Krzysztof Rafał Prokop: ŚW. RAFAŁ KALINOWSKI
Michał Rożek: KARDYNAŁ SAPIEHA
Jan Andrzej Spież OP: ŚWIĘTY JACEK ODROWĄŻ
ks. Kazimierz Panus: PIUS XII
Wiesław Dawidowski OSA: ŚWIĘTA RITA
Krzysztof Rafał Prokop: KARDYNAŁ STANISŁAW HOZJUSZ
Andrzej Bobuchowski: AGNIESZKA CZESKA
Stanisław Cieslak SJ: KARDYNAŁ ADAM KOZŁOWIECKI
Krzysztof Rafał Prokop: ŚWIĘTA MONIKA
Krzysztof Rafał Prokop: ŚW. KAZIMIERZ JAGIELLOŃCZYK
ks. Piotr Karpiński: KARDYNAŁ JOHN HENRY NEWMAN
Stanisław i Małgorzata Dziedzic: OJCIEC SERAFIN KASZUBA
Agnieszka Kijewska: MIKOŁAJ KUZAŃCZYK

W przygotowaniu:

Krzysztof R. Prokop: JOANNA D'ARC

WIELCY LUDZIE KOŚCIOŁA

ks. Antoni Żurek
ŚWIĘTY
BAZYLI WIELKI

Wydawnictwo WAM
Kraków 2009

© Wydawnictwo WAM, 2009

Redakcja
Anna Papierz

Projekt okładki
Jadwiga Mączka

ISBN 978-83-7505-292-3

NIHIL OBSTAT. Przełożony Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego
ks. Wojciech Ziółek SJ, prowincjał, Kraków, 3 listopada 2008 r., l. dz. 282/08.

WYDAWNICTWO WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków
tel. 012 62 93 200 • faks 012 429 50 03
e-mail: wam@wydawnictwowam.pl

DZIAŁ HANDLOWY
tel. 012 62 93 254-256 • faks 012 430 32 10
e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

Zapraszamy do naszej
KSIĘGARNI INTERNETOWEJ
<http://WydawnictwoWAM.pl>
tel. 012 62 93 260 • faks 012 62 93 261

Drukarnia Wydawnictwa WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków

wydawnictwowam.pl

Spis treści

Wstęp	5
Ojczyzna Bazylego	7
Środowisko rodzinne	17
Dzieciństwo i młodość	30
Prezbiter i biskup	55
Teolog i propagator duchowości monastycznej ..	80
Bibliografia	97

Wstęp

Pośród Ojców greckich Bazyli jest nazwany «Wielkim»; w bizantyjskich księgach liturgicznych wzywany jest jako «światło pobożności» i «światło Kościoła» [...] Wszyscy w Kościele szcycimy się, że jesteśmy uczniami i dziećmi tego wielkiego świętego i nauczyciela¹. Tymi słowami Jan Paweł II wyraził uznanie współczesnego Kościoła dla najstarszego z Ojców Kapadockich. Uznanie to zdobył już za swego życia, czego dowodem było nazwanie go „Wielkim” zaraz po śmierci. Dorobek, jaki pozostawił, czyni go rzeczywiście jedną z największych postaci Kościoła starożytnego.

¹ Jan Paweł II, *List apostolski na 1600-lecie śmierci świętego Bazylego*.

Na wielkość tę składają się: bardzo bogata osobowość, wybitny intelekt, gorliwość mądrego duszpasterza, zmysł organizacyjny, energia w działaniu, kontemplacyjna pobożność. Tym zachwycali się i pod jego urokiem pozostawali jego najbliżsi, przyjaciele – z najbliższym mu Grzegorzem z Nazjanzu, współpracownicy i interlokutorzy. Szanowali go przeciwnicy, z wrogiem mu cesarzem na czele.

Sam o sobie pisał mało, choć w traktatach, kazaniach i listach przedstawił dość jasno swoją myśl teologiczną oraz motywy swoich poczynań. Dużo natomiast o nim pisali inni. Dobrze też znamy kontekst historyczny, w jakim działał. To wszystko pozwala nam w znaczący sposób poznać, na czym polegała wyjątkowość biskupa Bazylego Wielkiego.

Ojczyzna Bazylego

Ojczyzną Bazylego Wielkiego była położona w północno-wschodniej części Azji Mniejszej cesarska diecezja Pontu, dzisiejsza Anatolia w Turcji. Obejmowała kilkanaście prowincji, między innymi Kapadocję, Pont, Armenię. Cały ten duży obszar, w większości pofałdowany płaskowyż, położony jest na wysokości około 1 000 m nad poziomem morza, ale ku wschodowi wznosi się znacznie wyżej. Płaskowyż, poprzegradzany górami, w części południowej przechodzi w wysokie góry Taurus. Klimat tego regionu uchodził za surowy: zimy były śnieżne i mroźne a lata upalne, podczas których często występowały ulewne deszcze. (Jedynie obszary położone nad brzegami Morza Czarnego miały klimat łagodniejszy.) Z tego choćby powodu nie był nadzwyczajny

czaj atrakcyjny do osiedlania się i od mieszkańców wymagał hartu. Chociaż w czwartym wieku nastąpił tu widoczny rozwój demograficzny, to jednak daleko było do przeludnienia. Życie koncentrowało się w licznych miastach, gdy tymczasem małe wsie były rzadko zaludnione i niedostępne. Gęściej zaludnione części diecezji to miejscowości położone nad morzem albo przy głównych szlakach komunikacyjnych. Od chwili gdy znaczenia nabral Konstantynopol, region ten odgrywał większą rolę strategiczną i ranga wielu traktów komunikacyjnych oraz miast przy nich położonych wzrosła.

Życie i działalność Bazylego związane były przede wszystkim z dwoma prowincjami tej diecezji: Kapadocją i Pontem. W Poncie, leżącym bardziej na północ i dotykającym wybrzeży Morza Czarnego, w pobliżu miasta Neocezarea, znajdowała się większość dóbr rodzinnych Bazylego. Stamtąd też wywodzili się przodkowie jego ojca. Z leżącą bardziej centralnie Kapadocją – skąd pochodziła matka – a zwłaszcza z jej stolicą Cezareą, gdzie rodzina też miała posiadłości, związana był jego działalność.

Specyfiką Kapadocji były występujące, zwłaszcza w południowej jej części, miękkie

skały pochodzenia wulkanicznego, zwane tufem. Zbudowane z tych skał wzgórze stanowiły doskonały i wygodny materiał budowlany. W tufowych skałach można było łatwo wykuwać mieszkania, a nawet całe osiedla ukryte pod ziemią. W czasach chrześcijańskich w ten właśnie sposób wykuwano świątynie oraz klasztory. Taka rzeźba terenu ułatwiała również życie chrześcijańskim anachoretom.

Historia tych terenów jest bardzo stara i bogata. Już w trzecim tysiącleciu przed Chrystusem obszar ten zamieszkiwały starożytne plemiona. Potem przebywali tam jako zdobywcy Asyryjczycy, Hetyci, Medowie. Na długo przed Chrystusem kraina ta została w dużej mierze zhellenizowana, a następnie stała się prowincją rzymską. Długo jednak pełne panowanie rzymskie ograniczało się przede wszystkim do miejsc centralnie położonych. Mniej dostępne rejony zamieszkiwała ludność tubylcza, zorganizowana według swoich dawnych zasad. Do wielu miejsc tego regionu dostęp był bardzo trudny, co sprzyjało rodzimym mieszkańcom, a było utrudnieniem dla tych, którzy chcieli tym obszarem władać. Położenie geograficzne i ukształtowanie terenu wszystkim władzom nie pozwalało na pełną

kontrolę, stąd nie dziwi, że nawet za czasów Bazylego Wielkiego na lokalnych drogach nie było bezpiecznie, bo górzyste przejścia sprzyjały działalności wszelkiego rodzaju band i rozbójników. W czasach prześladowań, zwłaszcza za Dioklecjana, tereny te często służyły za miejsce schronienia chrześcijan.

Pod względem gospodarczym nie odgrywały one znaczącej roli w Cesarstwie rzymskim. Kapadocja i Pont były okręgami przede wszystkim rolniczymi i hodowlanymi. Pierwsza z tych prowincji słynęła zwłaszcza z hodowli koni, czemu sprzyjały rozległe pastwiska. W nizinach, głównie w dolinach rzek, zajmowano się uprawą roli. Rolnictwo nie było jednak na tyle wydajne, by myśleć o znaczącym eksporcie produktów rolnych. Plony zaspokajały potrzeby miejscowej ludności. Rozwijało się również rzemiosło. W okolicznych górach wydobywano liczne minerały, przerabiane następnie w miastach. Dane archeologiczne potwierdzają dynamiczny rozwój tego regionu pod względem gospodarczym.